

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. На сьогоднішній час у системі міжнародних відносин діють дві тенденції, які багато в чому визначають панораму сучасного світогосподарського устрою, - відцентрова, пов'язана з регіоналізацією, що характеризує прагнення регіонів реалізувати свої інтереси, що трансформується на рівні внутрікраїнових територій у глокалізацію, і доцентрова, що обумовлена глобалізацією й викликає необхідність пошуку шляхів інтеграції у світову економіку. Особливу актуальність ці процеси здобувають внаслідок глобальної кризи, що викликана у 2008 році та сприяє перегрупуванню сил і створює необхідність формування основ інноваційних траєкторій розвитку, пошуку оптимальних форм міжнародної активності економічних суб'єктів і вироблення додаткових можливостей підтримки конкурентоспроможності у світовому господарстві [1]. Нерозв'язаність цілого ряду теоретичних і прикладних питань, відсутність комплексного вивчення закономірностей і тенденцій зовнішньоекономічної співпраці на основі узгодженої діяльності основних компонентів макроструктур обумовили вибір теми дослідження, його актуальність, мету та завдання.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Існує певний сучасний пласт досліджень учених-економістів, з зовнішньоекономічної складової модернізації економіки регіону в умовах глобалізації. Не зменшуючи значущість вкладу інших дослідників у яких є значний доробок щодо дослідження проблем регіонального розвитку продуктивних сил, територіальної організації виробництва, можна відзначити у науковій літературі праці учених-економістів. Їм присвячені роботи: О. Алімова, О. Амоші, О. Агафоненка, В. Артеменка, П. Борщевського, М. Бутка, С. Біла, П. Гайдуцького, В. Геєця, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, М. Долішнього, Ф. Заставного, В. Захарченка, Т. Заяць, В. Ільчука, А. Мазура, Б. Патона, Т. Пепи, В. Пили, В. Поповкіна, О. Тарана, В. Удовиченка, П. Саблука, В. Семенова, О. Соскін, В. Топіхи, Л. Чернюк, Л. Федулової та інших.

Незважаючи на певні напрацювання в цьому напрямі, слід відзначити необхідність удосконалення методичних рекомендацій щодо зовнішньоекономічної модернізації економіки України в період глобальних перетворень.

Роботи, які б були присвячені виключно проблемам зовнішньоекономічної складової модернізації економіки регіону в умовах глобалізації відсутні. Тому актуальними залишаються дослідження особливостей і специфіки сталої просторової модернізації регіональної економіки в контексті сучасної складової модернізації економіки регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішньоекономічна активність внутрікраїнових регіонів як безпосередніх учасників світогосподарських зв'язків дозволяє, шляхом інтернаціоналізації форм економічної діяльності, розширювати доступ регіональних виробників і споживачів до світових ринків, стає стимулом економічного

росту, умовою динамічного соціально-економічного розвитку, є важливим напрямком формування стратегії розвитку внутрікраїнових територій, націлюючи їх на поетапну інтеграцію в систему міжнародного поділу праці на основі реалізації ефективних форм економічної взаємодії в інтернаціональному масштабі, і, в остаточному підсумку, виступає фактором створення міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів.

У цьому зв'язку пріоритетним напрямком наукового пошуку стає вдосконалювання системи організації зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) внутрікраїнового регіону з метою підвищення його конкурентоспроможності в національній і глобальній економіці. Досягнення цих цілей для українських регіонів представляє не тільки теоретичний інтерес, але має також важливе практичне значення, тому що дозволяє виявити перспективи й можливості розвитку конкретного регіону у світлі актуальних світогосподарських тенденцій, що спричиняють в цілому автономізацію національно-державних утворень на основі вироблення варіантів активного використання ними глобально-орієнтованих стратегій як інструменту зміцнення конкурентних позицій.

Аналізуючи традиційні види зовнішньоекономічних зв'язків і форм ЗЕД, ступеня використання зовнішніх факторів для цілей відтворення територіальних ресурсів неоднорідних у геоeкономічному плані українських регіонів і систематизація існуючих типологій регіонів за рівнем їх включення у світове господарство дозволив, сформулювати моделі інтернаціоналізації економіки внутрікраїнових регіонів (табл.1).

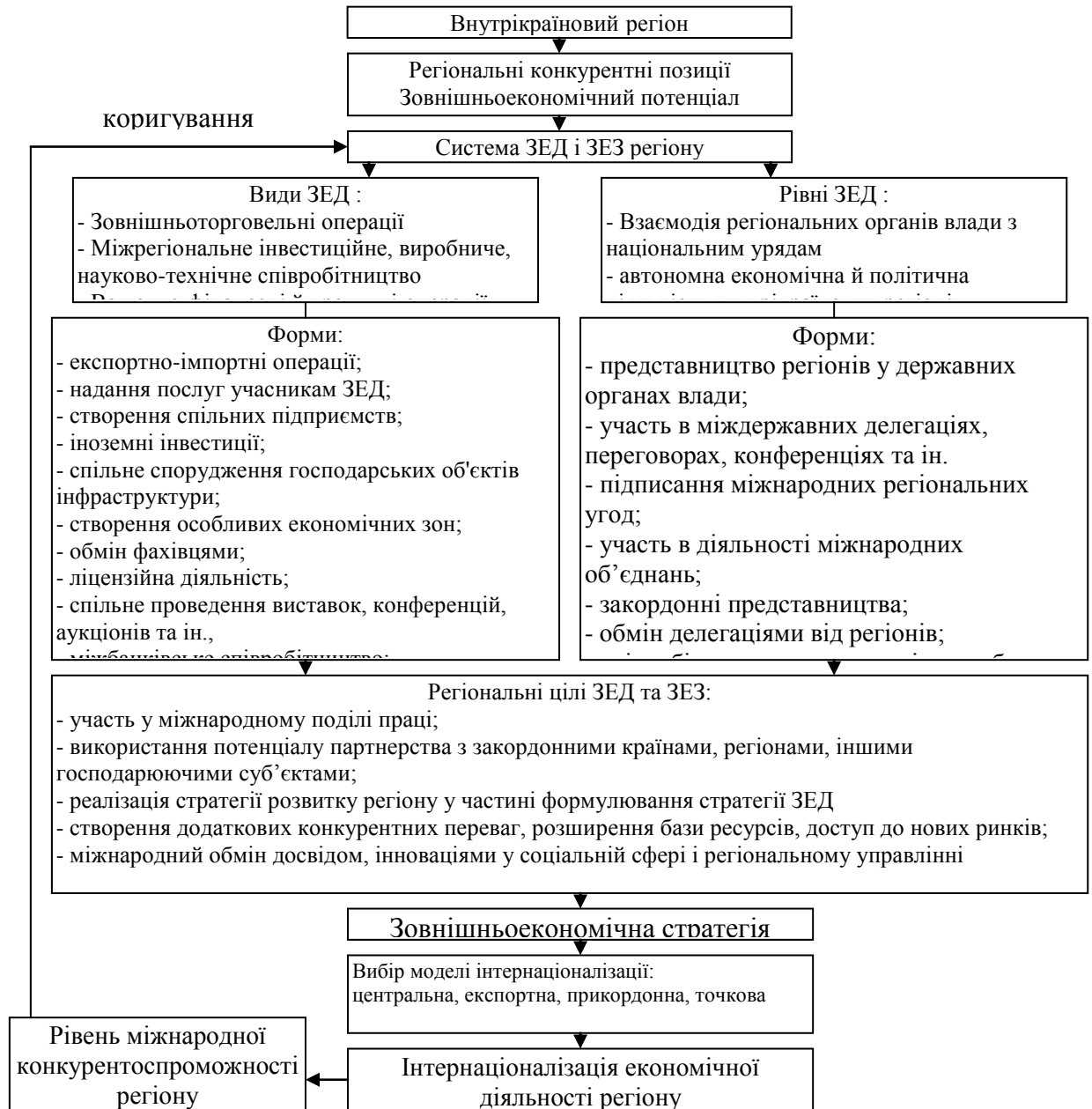
Таблиця 1

Моделі інтернаціоналізації економіки внутрікраїнових регіонів

Назва моделі	Опис моделі	Характерні форми ЗЕД
Центральна модель	<ul style="list-style-type: none"> - властива регіонам України із потужним економічним і науково-технічним потенціалом; - високий ступінь місцевої ділової активності й зацікавленості регіональної влади в сфері ЗЕД; - передбачає розвиток зовнішньоекономічних зв'язків регіону України навіть із регіонами безпосередньо віддаленими від кордонів регіону України і країни в цілому; 	<p>різноманітні й інтенсивні ЗЕЗ, сильно диверсифіковані по географічних напрямках і предметному змісту: 50% зовнішньоторговельного обігу країни й близько 70% прямих іноземних інвестицій.</p>
Прикордонна модель	<ul style="list-style-type: none"> - характерна для прикордонних територій України; - співробітництво з регіонами суміжних держав, спрямоване на розвиток міжрегіональної економічної кооперації з метою вирішення питань стійкого розвитку прикордонних територій, підвищення добробуту населення, зміцнення відносин з суміжними країнами; 	<p>Можлива реалізація всіх форм ЗЕД, але тільки із суміжними державами</p>

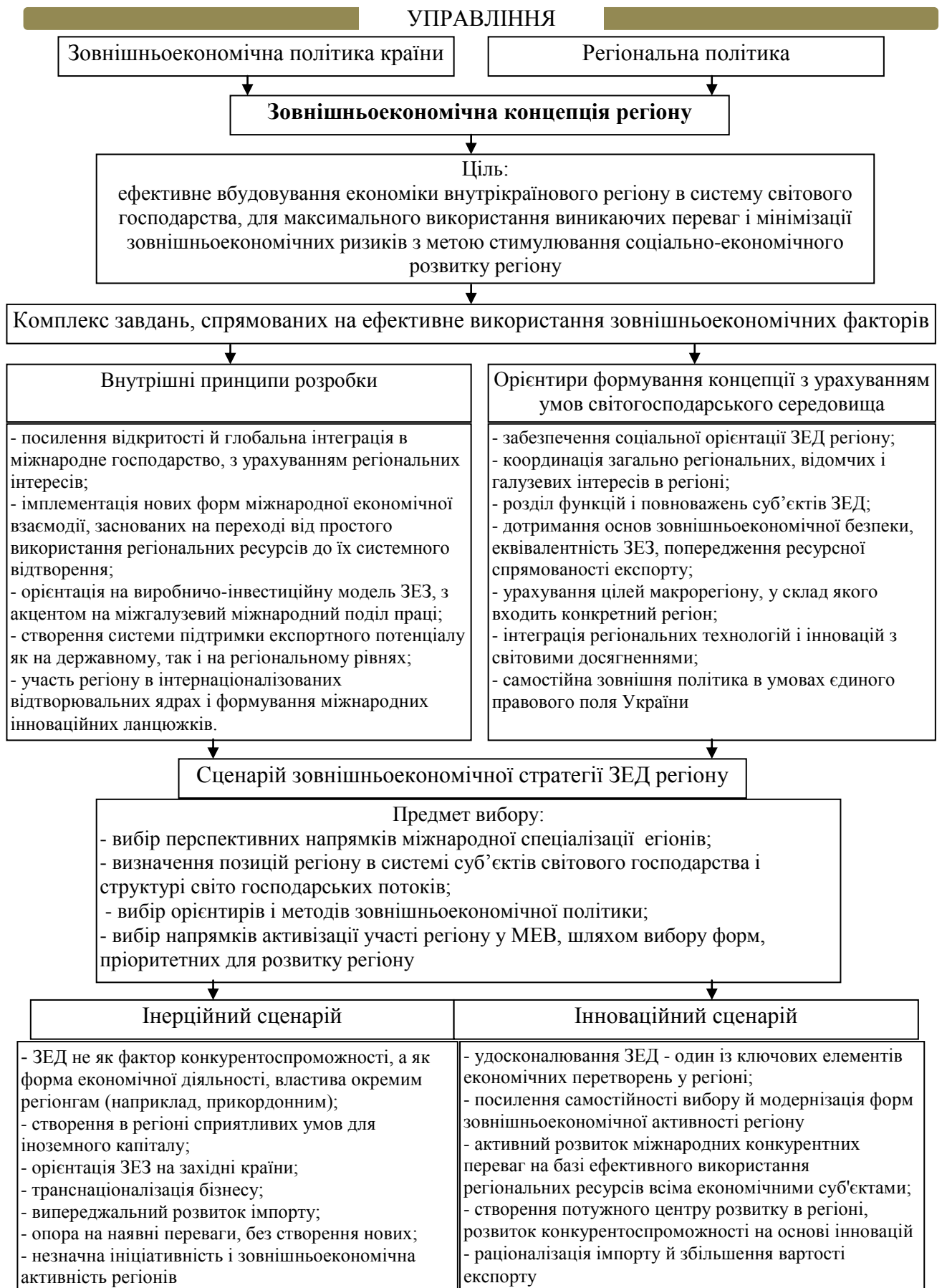
Експортна модель	<p>- масштабне експортне виробництво у регіоні, що робить його привабливим для закордонних інвесторів і кредиторів.</p> <p>- великі абсолютні обсяги експорту й, завдяки цьому, високі відносні показники зовнішньоторговельної відкритості;</p>	<p>Перевага експортних операцій:</p> <p>30%</p> <p>зовнішньоторговельного обігу країни</p>
Гочкова модель	<p>- Реалізується в «точках росту» - частини національної території зі спеціальними пільговими зовнішньоторговельним, митним, інвестиційним, валютно-фінансовим і податковим режимами (ВЕЗ, ОЕЗ), що заохочують господарську (виробничо-комерційну, підприємницьку) діяльність іноземних учасників, залучення зовнішніх інвестицій і передових закордонних технологій;</p> <p>- дозволяє активізувати зовнішньоторговельну й у цілому ЗЕД, залучення іноземного й вітчизняного капіталу, підвищити міжнародну конкурентоспроможність території, збільшити експорт і раціоналізувати імпорт.</p>	<p>Співробітництво насамперед у зовнішньоторговельній сфері, що веде до розвитку інвестиційного співробітництва</p>

По-друге, була розроблена модель формування напрямків зовнішньоекономічної активності регіонів з метою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності (рис. 1), з урахуванням взаємозв'язку між потенціалом і цілями ЗЕД регіону, формами ЗЕД, ЗЕЗ і міжнародною конкурентоспроможністю як метою зовнішньоекономічної активності регіону.

Рис. 1. Модель формування напрямків зовнішньоекономічної активності внутрікrajнових регіонів з метою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності

Міжнародна конкурентоспроможність являє собою керований процес по створенню й розвитку конкурентних переваг, на основі цілей, внутрішніх принципів, орієнтирів у зовнішньому середовищі й наявного потенціалу, що визначило формування методики розробки зовнішньоекономічної концепції регіону, спрямованої на розвиток його міжнародної конкурентоспроможності, що містить як найважливіший елемент зовнішньоекономічну стратегію. Зазначена стратегія передбачає інерційні й інноваційний варіанти розробки, зміст яких являє собою регіональний зовнішньоекономічний аспект перспективних сценаріїв розвитку української економіки з урахуванням сучасних світогосподарських тенденцій (рис. 2).

Рис. 2. Методика розробки зовнішньоекономічної концепції регіону

На підставі запропонованих сценаріїв можна проводити аналіз конкурентних переваг регіонів, залежно від використовуваної моделі інтернаціоналізації, і в результаті зіставлення цілей конкурентоспроможності, цілей соціально-економічного розвитку регіону й конкурентних переваг у глобальному середовищі. Пріоритетною є інноваційна модель розвитку зовнішньоекономічної сфери, що приводить до максимального збігу зазначених критеріїв, а значить сприятливого досягнення регіональної конкурентоспроможності за рахунок зовнішньоекономічної складової. Зовнішньоекономічна концепція й стратегія регіону - завдання не тільки зовнішньоекономічного розвитку, воно є необхідним елементом загальної стратегії розвитку регіону, тому що дозволяє, у кінцевому, підсумку, вибрати найбільш ефективний шлях інтеграції у світовий економічний простір і забезпечити конкурентоспроможність території.

А завданням формування ефективної системи управління регіональною економікою визначило розробку нової концепції розвитку методології оцінки територіальної асиметрії й визначення просторової поляризації стану регіональних соціально-економічних систем на принципах: системності, цілісності, гнучкості, науковості, ефективності, адаптивності, ієрархічності, множинності і ймовірнісно-статистичного. Такою концепцією визначено індикативний підхід до аналізу й оцінки рівня розвитку, територіальної асиметрії й виявленню просторової поляризації регіонів (рис. 3).

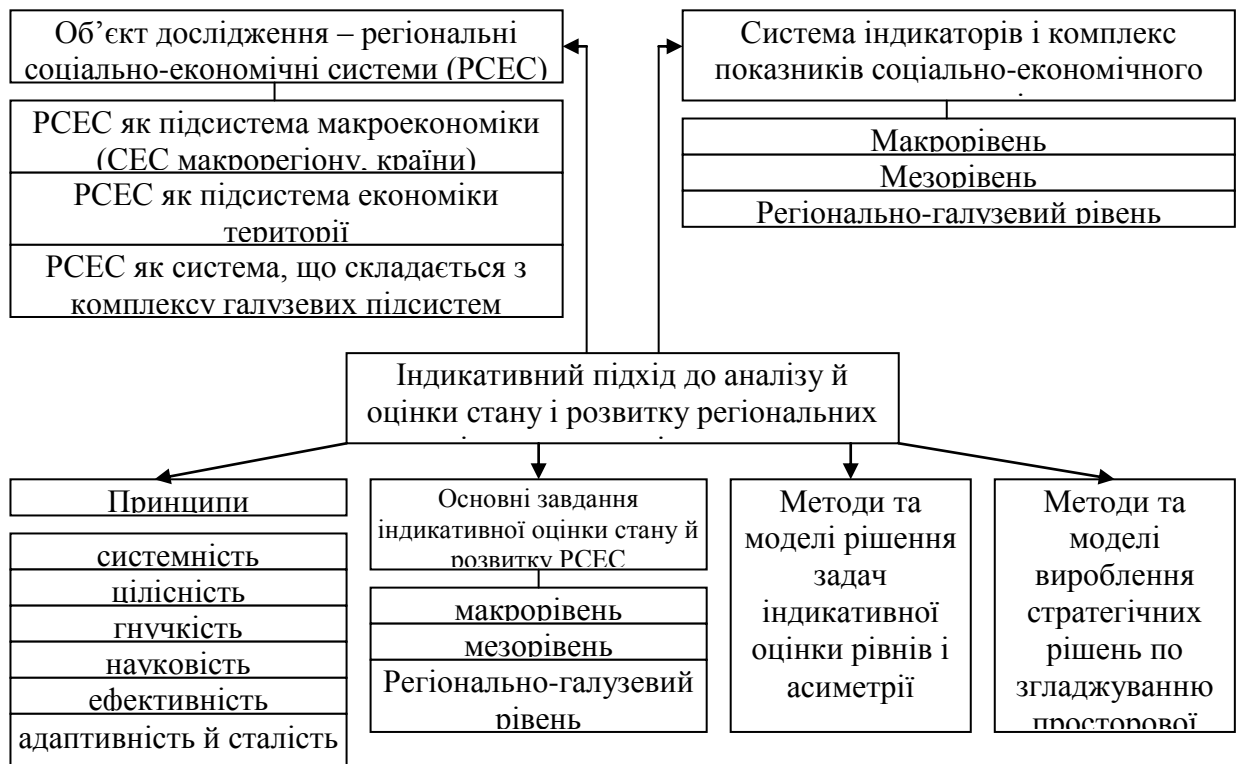

Рис. 3. Формування методології індикативного підходу до аналізу й оцінки розвитку регіональних соціально-економічних систем [3]

Основні ідеї й положення індикативного підходу до оцінки територіальної асиметрії й виявленню просторової поляризації стану розвитку регіональної соціально-економічної системи реалізуються через комплекс визначених завдань з використанням запропонованої системи методів і моделей їх вирішення.

SWOT-Аналіз конкурентних позицій Херсонської області в зовнішньоекономічній сфері дозволив сформулювати основні цілі стратегії розвитку ЗЕД області, як регіону здатного реалізувати, крім прикордонної, центральну модель інтернаціоналізації, такі як забезпечення глобальної конкурентоспроможності обробних галузей традиційної спеціалізації області з метою раціоналізації імпорту й збільшення вартості експорту за рахунок поглиблення ступеня переробки; вбудовування у світові ланцюжки доданої вартості; сприяння модернізації високотехнологічних галузей економіки області, виходу на світові ринки з новими високотехнологічними продуктами; розширення міжнародного співробітництва регіону по здійсненню взаємних інвестицій, підвищення транскордонної мобільності факторів виробництва; розвиток стійких виробничих коопераційних зв'язків господарюючих суб'єктів області із закордонними країнами; створення потужного економічного центру розвитку на Півдні України шляхом формування ряду інноваційних високотехнологічних кластерів і зміцнення позицій регіону на традиційних територіальних ринках за рубежом.

У рамках обґрунтування методичних підходів до розробки регіональної стратегії зовнішньоекономічного розвитку Херсонської області як способу реалізації конкурентних переваг у зовнішньому середовищі запропонований алгоритм формування конкурентної стратегії розвитку ЗЕД області (рис. 4).

Висновок. Обґрунтування структурно-функціональних параметрів алгоритму дозволило виділити перспективні ринкові ніші для інноваційного освоєння як основу створення міжнародної конкурентоспроможності області: виробництво високоякісного, екологічно чистого продовольства; відродження легкої промисловості й підтримка імпортозаміщення в цій сфері, розширення експорту промтоварів у країни СНД; розвиток виробництва інвестиційного устаткування на інноваційній основі; розвиток виробництва й експорту високотехнологічних товарів і послуг; у транспортному комплексі - модернізація транспортної інфраструктури. Для нарощування економічного ефекту від ЗЕД ми визначаємо такі концептуальні положення регіональної стратегії як:

- підтримка експорту продукції з високою доданою вартістю, формування умов для розвитку нової експортної спеціалізації: пріоритетне фінансування й стимулювання підтримки експорту інноваційної продукції;

- формування механізму підтримки створення й капіталізації регіональних високотехнологічних брендів;

- розвиток системи інформаційної підтримки підприємств регіону про ринки спеціалізації, розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності, ведення баз даних в інтересах інфраструктурного забезпечення експортерів (підприємства-експортери, електронний каталог експортованих і пропонованих до експорту товарів і послуг, потреба в товарах і послугах на зовнішніх ринках, нормативна правова база ведення зовнішньоторговельної діяльності в країнах - стратегічних партнерах);

- застосування преференцій для інвестицій в інноваційні експортні програми й проекти, що реалізують інноваційні пріоритети, зокрема інвестицій у високотехнологічні експортоорієнтовані й імпортозаміщуючі виробництва;

- розвиток системи венчурних фондів для підтримки малого й середнього інноваційного бізнесу і його виходу на зовнішні ринки з метою стимулювання інноваційної активності й числа реалізованих венчурних імпортозаміщуючих проектів;

Ефективність зазначених заходів пов'язана із проведенням органами влади й управління Херсонської області активної економічної політики, спрямованої на конструктивну взаємодію з підприємницьким співтовариством і учасниками ЗЕД регіону.

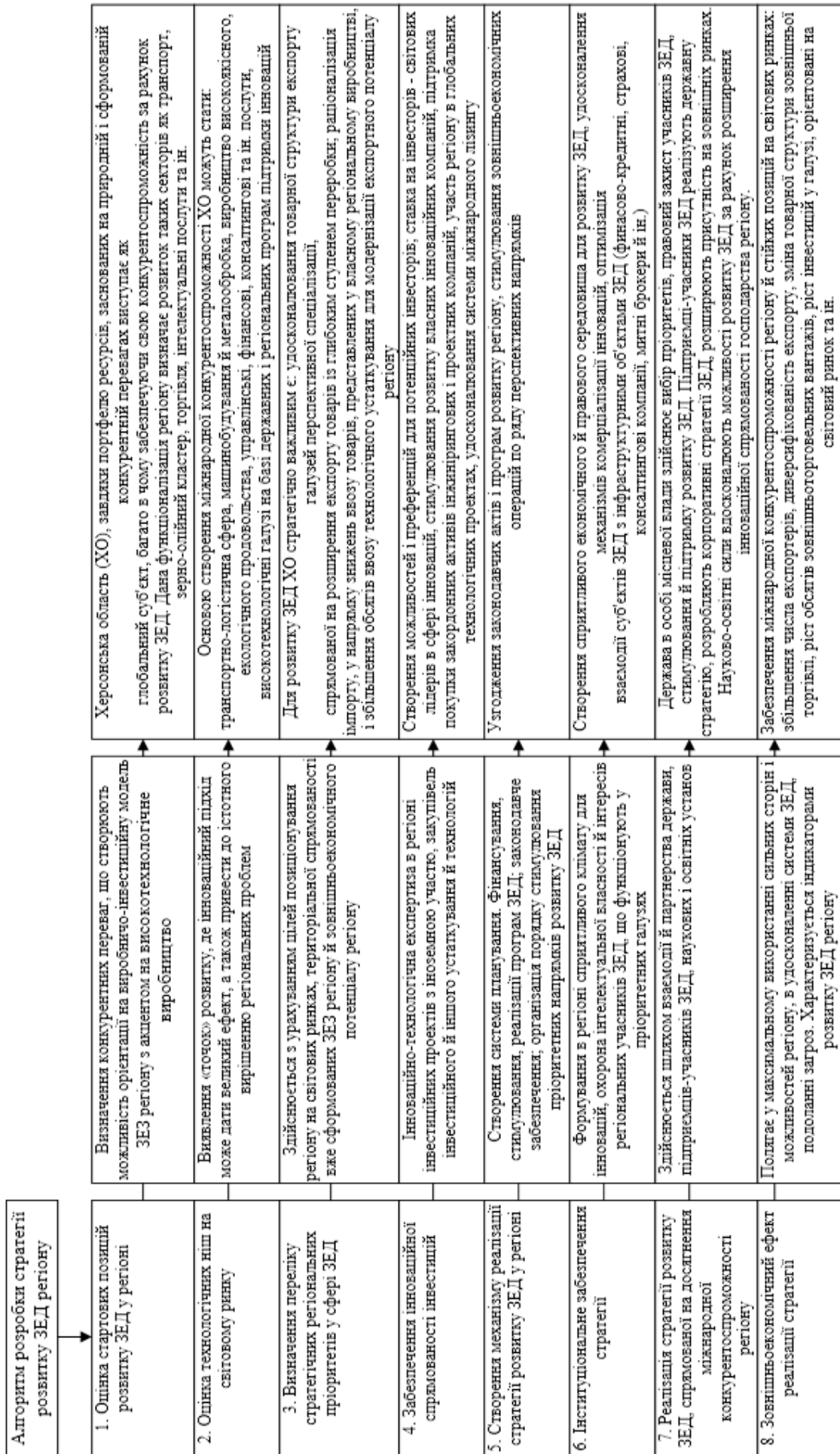

Рис. 4. Алгоритм формування конкурентної стратегії розвитку ЗЕД Херсонської області

Анотація. Досліджень основні формування механізмів розвитку зовнішньоекономічної конкурентоспроможності на регіональному рівні. Обґрунтовані напрямки регіональної політики розвитку модернізації економіки, визначені основні складові механізму підвищення конкурентоспроможності.

Ключові слова: інноваційна стратегія, модернізація економіки, регіон, конкурентоспроможність.

Аннотация. Исследованы основы формирования механизмов развития внешнеэкономической конкурентоспособности на региональном уровне. Обоснованы направления региональной политики развития модернизации экономики, определены основные составляющие механизма повышения конкурентоспособности.

Ключевые слова: инновационная стратегия, модернизация экономики, регион, конкурентоспособность.

Annotation. Investigated the mechanisms of forming the basis of external competitiveness at regional level. The directions of the regional development policy of economic modernization, the basic components of the mechanism to enhance competitiveness.

Keywords: innovation strategy, the modernization of the economy, region, competitiveness.

Список використаної літератури:

1. Реутов В. С. Міжнародна конкурентоздатність регіону: сутність, методи оцінювання / В. С. Реутов // Економіка і держава. – 2006. - № 4. – С. 52-54.
2. Мамаев А. В. Бюджетные полномочия местного самоуправления: проблемы и пути их решения / А. В. Мамаев // Региональная экономика: теория и практика. – 2008. – № 8 (65). – С. 39–44.
3. Таран О.Л. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук / О.Л. Таран // ГОУ ВПО «Северо-Кавказский государственный технический университет» Ставрополь, 2009 – С. 17
4. Таран, О.Л. Система индикаторов социально-экономического развития страны и структурные элементы индикативного управления / О.Л. Таран // Материалы II межвузовской научно-практической конференции «Модернизация факторов социально-экономического прогресса в регионе и ее инвестиционное обеспечение», 23 мая 2008 г. – Ессентуки: Изд-во ЕИУБиП, 2008.

5. Таран, О.Л. Социально-экономический потенциал и его использование по регионам Южного федерального округа / О.Л.Таран, И.Л. Таран // Современные научные исследования. – Кисловодск: Изд-во КИЭП, 2007.– №3.
6. Таран, О.Л. Социально-экономический потенциал и его воспроизводство в Ставропольском крае и собираемость налогов / Таран О.Л. // Социально-экономические, правовые и экологические проблемы России на рубеже столетий: межвузовский сборник научных работ. – Ессентуки: Изд-во ЕИУБиП, 2001.
7. Комеліна О. В. Соціалізація економіки як пріоритетний фактор економічного зростання / О. В. Комеліна, Р. В. Шинкаренко, В. В. Божко // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава: Скайтек, 2005. – С.147–150.